

ГРУПОВИ И ИНДИВИДУАЛНИ ПРОЕКЦИИ НА СИЛНИ И СЛАБИ ЧЕРТИ, БЛАГОПОЛУЧИЕТО, НУЖДТА ОТ ОДОБРЕНИЕ И ФАЛШИВОТО СЕБЕПРЕДСТАВЯНЕ – РЕТЕСТ ПРОЦЕДУРИ

Красен ФЕРДИНАНДОВ

СМГ „Паусий Хилендарски“

БЪЛГАРИЯ, София, улица „Искър“ 61

krasferdinandov@gmail.com

Резюме. В статията се представят резултати от ретест процедура на Личностен въпросник за DSM-5 – кратка форма (PID-5-BF, Krueger et al., 2013) с две случайни извадки. В първото изследване извадката се състои от 10 – 18 годишни ученици в Софийска математическа гимназия, докато във втората извадка са участвали български граждани на възраст от 9 до 59 години от столицата и страната. Целта на изследването е да се удостовери повторно точността и чувствителността на скрийнинга след като са внесени корекции във формулировките на три твърдения. Бяха удостоверени някои от публикуваните ключови показатели за надеждност и валидност на скалите от PID-5-BF. Самооценъчната методика демонстрира високи нива на консистентност, а с получените данни при проучвателен факторен анализ почти напълно се потвърждава структурата на показателите. Също така се посочват и нови находки, които допринасят за разширяване номологичната мрежа от възможни съпътстващи психологически мерки за личностни аспекти, което определя обхвата и достоверността на въпросника. Проверени са редица предположения за взаимосвързаност между показателите за дезадаптивни и адаптивни черти. Нивото на взаимовръзки между показателите очертава и уточнява значението им за по-цялостна оценка на поведенческата адаптация. Представен е модел за профилиране на два случая на участници в консултативна практика през периода между втората и третата вълна на разпространение на Sars-Cov-2.

Ключови думи: личностни черти; социална желателност; процъфтяване; преуспяване; изкривявания.

Статията да се цитира по следния начин:

Фердинандов, Кр. (2021). Групови и индивидуални проекции на силни и слаби черти, благополучието, нуждата от одобрение и фалшивото себепредставяне – ретест процедури. *Психологични изследвания*, том 24, кн. 2 2021, 206-233. ISSN 1311-4700 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Кр. Фердинандов, 2021

Статията е постъпила през март 2021

Приета за публикуване през юни 2021

Публикувана през септември 2021

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

GROUP AND PERSONAL PROJECTIONS OF A STRONG AND WEAK PERSONALITY TRAITS, WELL-BEING, NEED OF APPROVAL AND FALSE IMPRESSION – RETEST PROCEDURES

Krasen FERDINANDOV

Sofia High School of Mathematics “Paisiy Hilendarski”

BULGARIA, Sofia, Iskar Street 61

krasferdinandov@gmail.com

Abstract. *The current article presents the results of the re-test procedure applied to Personality Inventory for DSM-5 Brief Form (PID-5-BF, Krueger et al., 2013) with two random samples. The first sample consists undergraduate students of the Sofia High School of Mathematics at 10 to 18 years old, while the second sample is consisted of Bulgarian citizens aged at 9 to 59 years old. The aim of the study is to reconfirm the accuracy, bandwidth and sensitivity of the inventory after wording adjustments of three statements that have been made to. Some of the already published key correlates of PID-5-BF indicators were attested. The self-assessment measures demonstrates high levels of consistency, and the latent structure of the indicators is almost completely confirmed by the data obtained in the exploratory and confirmatory factor analysis. New findings are also contribute to the nomological network extension process and the breadth and fidelity of measurements are confirmed. During the analysis was found that some of the expected adjustment and dysfunctional traits are moderately to strongly interrelated. A useful profiling model of two participants' cases considering the psychological counseling of level of behavioral and emotional disfunctions experienced during the period of second and third Sars-Cov-2 spreading.*

Ключови думи: adjustment; maladjustment; personality traits; social desirability; flourishing; thriving; biases.

The article can be cited as follows:

Ferdinandov, Kr. (2021). Grupovi i individualni proektsii na silni i slabi cherti, blagopoluchieto, nuzhdata ot odobrenie i falshivoto sebezpredstaviane – retest protseduri. [Group and Personal Projections of a Strong and Weak Personality Traits, Well-Being, Need of Approval and False Impression – Retest Procedures]. *Psychological Research*, Volume 24, Number 2, 206-233. ISSN 1311-4700 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (in Bulgarian).

Submitted – March 2021

Revised – June 2021

Published – September 2021

The author has read and approved the final manuscript.

КРАТКО ВЪВЕДЕНИЕ

Измерването на адаптивните и неадаптивните черти на личността е едно от емпиричните постижения на дименсионалния подход в областта на комплексната личностна оценка (Krueger et al., 2012; Makron et al., 2013), най-вече на пет типични личностни смущения, които се описват като *отрицателни емоции*, признак на психично страдание, *отчуждение*, водещо до безразличие и липса на ангажираност с дейности и отношения, *антагонизъм*, дължащ се на мотива за възползване и съперничество, ощетяващи както субекта, така и другите; *невъздържаемост*, описвана като слаб самоконтрол върху импулсите и желанията, и на последно място *психотизъм*, дефиниран като странни наклонности и необичайни начини на мислене. Два свръхфактора, според изследователите-поддръжници на петфакторния модел на личността, отразяват нивото на *социализация* и *лично благополучие*, структуриращи се по различен начин в зависимост от културата, в която се провежда изследването (Digman, 1997; Becker, 1999; Carroll, 2002; DeYoung et al., 2006; Steel et al., 2008). Все още е спорно дали установените по емпиричен път два метафактора на адаптивните и дезадаптивните черти (поддържае или влошаване на личното благополучие и нормален социализиран начин при себепредставяне или изкривен такъв) кореспондират с два латентни дезадаптивни спектъра – на екстернализация на проблемите (насочване на личностните затруднения под формата на враждебност навън към другите и възприемането им като средства за постигане на своите цели, обединяващ факторите *антагонизъм* и *невъздържаемост*) и на интернализация (насочване на личностни затруднения навътре в субекта, смущаващи личностното израстване, обединяващ *отрицателната афективност* и *отчуждение*; за фактора *психотизъм* все още не е уточнено). Според теоретичната рамка за петфакторния модел йерархичната организация както на адаптивните, така и на дисфункционалните измерения определя

посоката на развитие на предразположенията и поведението в норма и разстроено състояние (Krueger & Makron, 2014). Процесите на крос-културна адаптация и удостоверяване на тези тематични проблеми, заложили пред инструмента за измерване, базиран на дименсионалния подход към личността в адаптивно и дезадаптивно състояние (например Barchi-Ferreira et al., 2019; Combaluzier et al., 2018; Gomez et al., 2020; Pires et al., 2018 и други), допринасят за широката му популярност и в култури, които все още поставят акцент върху категориалния подход в класификацията на чертите, обуславящи хроничните психични затруднения (Góngora et al., 2017; Kerber et al., 2020; Kotov et al., 2018; Lugo et al., 2019; Zatti et al., 2020). Особеността, която се ориентира върху прецизността при измерване на предимствата и недостатъците, особено в период на ограничения заради разпространението на вируса Sars-Cov-2 (ноември, 2020 – февруари, 2021 година), в който е подходящо да се използват дистанционни методи за психологическа оценка на личността и консултиране на лични затруднения, е гаранцията, че в оценката на силните и слабите страни не се допуска излишество, но в същото време се разширяват границите на допустимите показатели (Watson et al., 2013).

Създаването на номологична мрежа около един инструмент е необходимо условие за удостоверяване не само на *съдържателния обхват* и *достоверността* на измервателния инструмент, за постигане на удовлетворяващ компромис между двете (т.нар. “bandwidth–fidelity tradeoff” проблем в психометрията, виж Soto & John, 2016), но и проучване на неговата външна, предсказваща валидност, т.е. извеждането на съществени връзки с критерии, благодарение на които могат да се правят достатъчно точни прогнози за последствията, и е едно от предизвикателствата пред всеки психологичен инструмент за самооценка (Cronbach & Meehl, 1955). Това означава провеждане на достатъчно представително изследване, което под формата на психометрична процедура за повторно тестване на

първоначално успешно адаптиран за български условия пълен и кратък вариант на личностен въпросник за DSM-5 (Колева и Калчев, 2019) да удостовери както съгласуваността и теоретичната валидност на въпросника, така и да постави начало на постепенното и систематично добавяне, отхвърляне или преоценка на контекста и начина, по който се съчетава с други методики. Все пак в първото издание на пилотните изпитания са допуснати стилистични грешки във формулировките на три от двадесет и петте твърдения, които нерядко се срещат и в други адаптации от английски език. Анализите от много други крос-културни изследвания показват, че въпросникът има много висока надеждност, прецизна теоретична валидност и е приложим както към подрастващи и млади, така и при възрастни участници (De Clercq et al., 2014, Krueger & Makron, 2014), но е необходимо изреченията, с които ще се идентифицират участниците, да звучат максимално разбираемо и неутрално спрямо техните културни, в случая и полови различия.

Акцентите на повечето изследвания са на ниво съпоставяне между променливи, измерени в специфичен културен контекст (Fossati et al., 2017, Soma et al., 2016, Romero & Alonso, 2019), който включва съчетанието от адаптивна и дезадаптивна перспектива относно поведението и преживяванията на хората, като същевременно се посочва, че е необходимо индивидуално профилиране (McCrae & Costa, 2021), последователно и продължаващо във времето измерване (Widiger & Costa, 2012; De Caluwe et al., 2013), както и създаване на номологична мрежа (Cronbach & Meehl, 1955) от подходящи или несъответни инструменти. По този начин се преценява кои инструменти за психологическа оценка на личностната сфера да бъдат включвани, като например самооценка на *самочувствието* (Rosenberg, 1965), *процъфтяването* (Diener et al., 2010), *преуспяването* (Su et al., 2015) и доколко релевантни са мерките за *социалната желателност* в отговорите на самооценяващите се (SDR, Social Desirability Response;

Paulhus, 1981; Bobbio & Manganeli, 2011; Hart et al., 2015). Смята се, че двете измерения на този вид въпросници засягат от една страна несъзнателната склонност за себеприписване и акцентирание върху редки, но привлекателни качества, които индивидите смятат, че заслужават одобрение (Self-deception enhancement, SDE, α), и от друга страна съзнателната готовност за откровеност по отношение на често срещани непривлекателни слабости, и обратно – склонността да се създават фалшиви впечатления за отсъствие на недостатъци за пред другите хора (Impression Management, IM, γ). Доказано е, че нуждата от одобрение е от съществена важност за поддържане на положителна илюзия за благополучие и самочувствие (Taylor et al., 2003), и заедно със склонността за преиначаване на впечатленията са неотменна част от т.нар. процес на оценка на изкривяванията при себепредставянето, но също така в различна степен изразяват и нивото на социално приспособяване и лично изграждане (De Fruyt et al., 2013).

ЦЕЛ, ХИПОТЕЗИ, ПРЕДМЕТ И МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на настоящето изследване е да се създаде номологична мрежа от максимално точни взаимовръзки между индекси, изчислени с краткия личностен въпросник за DSM-5 (PID-5-BF), за който авторите претендират, че измерва *пет характерни затруднения*. Първата задача е да се изведат работни референтни граници за личностна оценка на „силни страни и слабости в характера“. Втората задача е да се провери доколко за приложими резултатите към конкретни случаи на участници, получили и консултативна подкрепа заради лични затруднения, изострили се между втората и третата вълна на ограничителни мерки заради Sars-Cov-2 и работата в електронна среда от разстояние.

Конкретни изследователски задачи. Първата задача се определя от необходимостта да се провери дали PID-5-BF отново може да се представи по сходен

начин по време на повторната изпитателна процедура с въведените корекции в българския пул от твърдения, без това да се отразява върху концептуалната структура на въпросника. Втората задача е измервателният инструмент да се съчетае с кратки и надеждни скали, първата от които достоверно измерва пет адаптивни общи черти на личността, така че да се получи очакваният огледален ефект между двете перспективи – два полюса в адаптивната и дезадаптивната структура от черти на личността. Третата задача е да се представят примери за оценка и интерпретация на резултати от конкретни случаи, представени под формата на сравнителни профили, така че показателите за двата типа личностни особености и тези за благополучието да опишат разлики и отклонения, които са полезни в практиката на първична оценка на личността и консултиране на индивиди и семейства.

Изследователски хипотези. Първото допускане гласи, че ще се потвърдят някои от установените с извадки от други националности корелации между дезадаптивните черти на личността, отнасящи се по обратен начин към адаптивни, желани и осъществени в живота положителни черти, а именно непредубедеността (O) ще е слабо и положително свързана със странностите в поведението и необичайното мислене (PSY); съвестността (C) и невъздържаността (DIS) ще са значително свързани с отрицателна обратна връзка; по същия начин се очаква за сърдечността (A) и антагонизмът (ANT), екстраверсията (E) и отчуждението (DET), както и емоционалната стабилност (N) с отрицателната афективност (NA) също да бъдат в такава обратна връзка. Тези индекси умерено до значително ще са свързани и със сферата на благополучието, представлявано от самочувствието (SE), процъфтяването (F) и преуспяването (T). Според втората хипотеза може да се очаква, че някои от дезадаптивните чер-

ти ще са повлияни в значителна степен от двата вида социална желателност, SDE (α) и IM (γ). Третата хипотеза допуска, че показателите за лично благополучие също ще са повлияни до голяма степен от мотива за печелене на одобрение чрез положителна самооценка.

Предмет на изследването са частични данни от две независими едно от друго допитвания. Първото изследване има за цел да акумулира данни за самооценката на ученици „Каква е ситуацията с тормоза в училище?“¹. Според дизайна на изследването се участва под формата „хартия и химикал“. Експерименталната извадка се състои от 800 участници, 459 от мъжки пол и 341 от женски, 221 от прогимназиален етап (5 – 8 клас), 578 от гимназиален етап (9 – 12 клас) от Софийска математическа гимназия (СМГ, N = 657 и 45 от март, 2021) и от Софийска професионална гимназия по туризъм (СПГТ, N = 143), без данни за психиатрична диагноза. Данните от първия пул са подбрани по такъв начин, който позволява сравнение между две различни по своята професионално-образователна ориентация гимназии. Второто допитване, предвидено като ретест процедура, е озаглавено „Кои са твоите силни и слаби страни?“² и в него са регистрирани в онлайн платформата MS Forms общо 451 участници, 172 участници от мъжки пол, 279 от женски, разпределени в три възрастови групи – 67 малолетни (9 – 13 годишни), 123 непълнолетни (14 – 17 годишни) и 261 пълнолетни (18 – 59 годишни), без данни за психиатрична диагноза. Също така е събрана информация за местоживенето на участниците (живеещи в София са 140, а в други градове са 311). Тази извадка служи за първа контролна група. Като част от второто допитване се обособява и втора контролна група от ученици в СМГ (N = 45, в 11 и 12 клас, на възраст от 17 до 19 годишни, 26 момчета и 14 момичета).

¹ <https://forms.office.com/r/rLW5c4zHV2>

² <https://forms.office.com/r/X55wR7F09e>

Методи за изследване. При подготовката на дизайна на изследването беше приложен принципът за една основна и идентична през двата етапа методика, придружена от други, които подлежат на промяна. **В първото допитване**, проведено в периода от октомври до ноември 2020 година, се използват следните методики: 1) *Кратък личностен въпросник за DSM-5* (PID-5-BF, Personality inventory for DSM-5– Brief Form; Krueger et al., 2013; Колева и Калчев, 2019³) се състои от 25 кратки изречения, които служат за самооценка по Ликертова скала от 0 (въобще не) до 3 (напълно да) до каква степен твърденията описват пет вида смущения в приспособяването на личността. Внесените корекции засягат следните твърдения от въпросника: Твърдение № 1 „Хората биха казали, че съм безразсъден.“ (*“People would describe me as reckless.”*) е преведено като „Хората биха казали, че поведението ми е безразсъдно.“ (при обратен превод на английски изречението би звучало по следния начин: *“People would say that my behavior is reckless”*); Твърдение № 5 „Другите ме смятат за безотговорен.“ (*“Others see me as irresponsible.”*), вече гласи „Другите смятат, че действам безотговорно.“ (обратен превод: *“Others see me as acting irresponsibly”*); Твърдение № 10 „Повече от всичко друго се страхувам да не остана сам в живота.“ (*“I fear being alone in life more than anything else.”*) е коригирано на „Повече от всичко друго в живота се страхувам от самотата.“ (обратен превод: *“I am afraid of loneliness more than anything else in life.”*). Робърт Крюгер не възразява срещу тази несъществена разлика като един от авторите на скрийнинга, но за Светлина Колева и Пламен Калчев това е напълно достатъчно данните да не могат да се обединяват и стандартизират (лична кореспонденция). Крайните резул-

тати могат да бъдат представени и чрез сума от оценките за отделните показатели, както и чрез средноаритметична стойност; 2) *Скала за самочувствие*⁴ (RSES, Rosenberg Self-esteem Scale, Rosenberg, 1965) оценява два много близки един до друг аспекта на самочувствието – себеприемане и самоувереност, като твърденията, отнасящи се до тези два подвида са разделени на равен брой прави и обратно формулирани твърдения, така че с Ликертова скала от 0 (въобще не) до 4 (напълно да) участниците да самооценят в прав текст нивото на срам или гордост от себе си от една страна, а от друга количествено да изразят степента на собствената си ценност; 3) *Скала за процъфтяване* (FS, The Flourishing Scale, Diener et al., 2010). Осемте изцяло положително формулирани твърдения се оценяват с Ликертова скала от 1 (въобще не) до 7 (напълно да) в каква степен отговарят на общото чувство за успех и удовлетворение от живота. Крайният показател за процъфтяване е сума от дадените за осемте твърдения самооценки; 4) *Кратък въпросник за социално-желателен отговор* (BIDR-6S, Balanced Inventory for Desirable Response-6 Short, Bobbio & Manganelli, 2011) е една от двете кратки разновидности на 40-айтемния BIDR, за който участниците си служат с Ликертова скала от 1 (въобще не) до 5 (напълно да), с възможност за отбелязване на неутрална точка в балансираното себепредставяне и за неутрализация на смущението, което може да възникне при признаване на лични грешки и слабости. Крайният резултат се представя като средноаритметична стойност от самооценките за двете подскали. **Във второто допитване**, проведено в периода от ноември 2020 година до януари 2021 година са използвани следните методики: 1) *Личностен въпросник за DSM-5* (PID-5-BF, Personality inventory for DSM-5– Brief Form

³ Три от твърденията в българската адаптация са преформулирани така, че да звучат по-неутрално, запазвайки смисъла им.

⁴ Четири от твърденията в стандартизираната версия на Дилова и съавтори (2017) също са преформулирани по-неутрално.

(Krueger et al., 2013), използвана е идентична на първото допитване форма; 2) *Въпросник за пет черти на личността* (BFI-2-S, Big Five Inventory-2-Short, Soto & John, 2017) се състои от 30 балансирали по брой твърдения с прав и обратен смисъл, оценявани с Ликертова скала от 1 (въобще не) до 5 (напълно да). Баловите по отделните показатели се изчисляват като средноаритметични стойности (резултати от пилотната ретест процедура на този и другите два описани по-долу въпросници от втория дизайн предстоят да бъдат публикувани); 3) *Балансиран въпросник за социално-желателен отговор* (BIDR-16, Balanced Inventory for Desirable Response-16, Hart et al., 2015) с Ликертова скала от 1 (въобще не) до 5 (напълно да) е скала, кратка версия на 40-айтемния въпросник, компилиран от Делрой Паулус (Paulhus, 1984), но използва 10 идентични на BIDR-6S твърдения като същевременно представя част от твърденията с обърнат смисъл без самооценките на участниците да се превръщат в дихотомни стойности. Крайните показатели се представят като средноаритметични балове; 4) *Кратката скала за преуспяване* (BIT, Brief Inventory of Thriving, Su et al., 2014) използва 10 изця-

ло положително формулирани твърдения, които засягат идентични на процъфтяването източници на смисъл в живота, които подхранват чувството за успех и удовлетворение на участниците, и се оценяват с Ликертова скала в диапазон от 1 (въобще не) до 5 (напълно да). Крайният показател е средноаритметична стойност от дадените самооценки за 10-те твърдения.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Конструктивна валидност (точност и специфичност). С данните от първото и второто допитване беше проведен анализ на надеждността и валидността за установяване *точността и специфичността* на адаптираните за български условия методики (табл. 1). Използвани са два вида анализи, фокусирани върху качеството на методиките и променливите показатели, извеждани от самооценките на участниците. За претегляне на коефициентите наборът от твърдения за всяка методика е анализиран поотделно, така че да се провери дали твърденията, за които се предполага, че се отнасят към определен показател, наистина статистически могат да балообразуват. Проучвателният факторен

Таблица 1

Показатели за надеждност и валидност на методиките в двете изследвания

TABLE 1
SCALES RELIABILITY AND THEORETICAL VALIDITY

Показатели ⁵	Изследване I (N = 800)				Изследване II (N = 518)			
	PID-5-BF	BIDR-6S	RSES	FS	PID-5-BF	BIDR-16	BFI-2-S	BIT
α-Кронбах	,894	,701	,888	,899	,887	,709	,838	,879
Обща обяснена вариация*	54,12	39,18	50,62	58,79	54,93	32,55	48,03	48,36
Степен на напасване*	3,00	3,76	23,89	5,09	2,19	3,76	2,64	8,02

* Степента на напасване на твърденията към общия латентен фактор е функция от уравнение, в което числителят е χ^2 , а знаменателят е df . Стойностите на коефициентите са значими при степен на грешка $p < .0001$.

⁵ Подробности от анализите са достъпни при поискване от автора.

анализ е приложен така, че да отразява ограничението на предварително зададения от авторите брой фактори (Maximum Likelihood, Promax Rotation). Броят на получените характеристични стойности (Initial Eigenvalues) не кореспондира напълно с точката на пречупване в обяснението на вариациите, а показва какъв е прагът за групата от фактори, кореспондиращи с предложените от авторите теоретични конструкти и психометрични показатели. Общата обяснена вариация съответства на предварително зададен брой теоретично-очаквани фактори, както следва: за PID-5-BF – 5 фактора, BIDR-6S – 2, RSES – 1, FS – 1, BIDR-16 – 2, BFI-2-S – 5 и BIT – 1.

От представените в табл. 1 резултати може да се заключи, че нивото на съгласуваност между твърденията в отделните скали е оптимално, а на база трите показателя за съответствие с очакваните фактори (α , обща обяснена вариация, степен на напасване), спрямо които се определя начинът, по който да се изчисляват крайните балове, показват, че *точността* на методиките е на относително приемливо ниво. PID-5-BF и BFI-2-S се доближават максимално до допустимия праг за съответствие $\chi^2/df \leq 2$. За двата варианта на BIDR е установено, че теоретичната рамка с основание допуска два по-обща фактора на желателност.

При честотно изследване на изкривяванията и куртозата („опашката“ в разпределението), анализирани с целия пул от данни ($N = 1251$), при 8 от 25-те твърдения са налични по-крайни самооценки, тъй като се накланят незначително в положителна посока (от 1,07 до 1,35) и са с малко над допустимата граница на изкривяване (Skewness > -1 и < 1). Това са изреченията: *„Другите смятат, че действам безотговорно.“*, *„Случвало ми се е да виждам неща, които в действителност ги няма.“*, *„Страня от близки отношения.“*, *„Не ми е важно да се сприятелявам с другите.“*, *„Не ме е много грижа, ако засегна или нараня чувствата на другите.“*, *„Налага ми се да си имам работа с хора, по-малко*

значими от мен.“, *„Използвам другите, за да получа това, което искам.“* и *„Нещата около мен ми се струват нереални.“*. При други пет твърдения куртозата пада незначително (от $-1,20$ до $-1,04$) под допустимия праг (Kurtosis > -1 и < 1), което означава, че следните изречения: *„Безпокоя се почти за всяко нещо.“*, *„Лесно се впрягам, дори и за дреболии.“*, *„Повече от всичко друго в живота се страхувам от самотата.“*, *„Идват ми наум неща, които за мен са напълно смислени и разумни, но на другите им изглеждат странни.“* и *„Отнасям се нанякъде и когато изведнъж се осъзная, разбирам, че е минало много време.“* вероятно са по-нерелевантни за респондентите. Две от трите коригирани твърдения попадат сред тези стимулни изречения, които в много малка степен са повлияни от самооценката на участниците. Тъй като авторът на настоящите анализи не разполага с резултатите на Колева и Калчев, които отказаха въпреки апела да предоставят своите данни и да се съгласят извадките да бъдат обединени с цел по-детайлно изследване, разлики в двата показателя за изкривяване не се коментират. Основна описателна статистика за индексите от въпросника PID-5-BF, изчислени въз основа на указанията за едновременно сумиране и извеждане на средноаритметична стойност за всеки показател, е представена в табл. 2.

След проведен потвърдителен факторен анализ беше установено, че за седем от твърденията е измерена очаквана тежест $< .50$ (в колоната за очаквани стойности, „Estimate“, табл. 3), което пояснява колко подобни са по смисъл твърденията, отнасящи се до зададения фактор.

Статистическите индекси отразяват в каква степен твърденията се напасват спрямо очаквания факторен модел. Основното съотношение $\chi^2/df = 6,77$ е относително приемлива стойност (< 10 ; стойността от хи-квадратния тест е несравнима с тази в табл. 1, която е получена при проучвателния факторен анализ, осъществен с IBM SPSS 26.0[®]). Моделът, който се получава с обединените данни от двете извадки, по-

ТАБЛИЦА 2
ОПИСАТЕЛНА СТАТИСТИКА НА ПОКАЗАТЕЛИТЕ ОТ PID-5-BF (N = 1251)

TABLE 2
PID-5-BF DESCRIPTIVE STATISTICS

N = 1251	TOTAL сума	NA сума	DE сума	ANT сума	DIS сума	PSY сума	TOTAL средно	NA средно	DE средно	ANT средно	DIS средно	PSY средно
Средноаритметична стойност	21,72	5,74	3,58	3,47	4,01	4,93	0,87	1,15	0,72	0,69	0,80	0,99
Стандартна грешка на средноаритметичната	0,37	0,10	0,09	0,09	0,10	0,10	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Стандартно отклонение	12,95	3,65	3,20	3,32	3,46	3,43	0,52	0,73	0,64	0,66	0,69	0,69
Изкривяване	0,553	0,294	0,992	0,913	0,834	0,436	0,553	0,294	0,992	0,913	0,834	0,436
Стандартна грешка на изкривяването	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069
Куртоза	0,078	-0,685	0,516	0,055	0,059	-0,511	0,078	-0,685	0,516	0,055	0,059	-0,511
Стандартна грешка на куртозата	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138	0,138
Обхват	69,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	2,76	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Минимални	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Максимални	69,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	2,76	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00

Съкращения: TOTAL – затруднения, NA – отрицателни емоции, DE – отчуждение, ANT – антагонизъм, DIS – невъздържаност, PSY – странности.

казва недвусмислено, че ретест процедурата до голяма степен потвърждава 5 области на личните затруднения. Модели с по-малко или повече фактори (например 4 или 6) не са оптимални и от смислова гледна точка, освен ако не се изключи PSY като фактор, който все пак показва, че определя някакво специфично латентно групиране на твърденията.

При измерването степента на специфичност на всеки индекс от двете изследвания поотделно е приложен корелационен анализ (табл. 4). Показателите демон-

стрират различна степен на припокриване с всеки от останалите в зависимост от извадката.

Всеки един от индексите е много силно свързан с общия показател за лични затруднения (r е в диапазона между ,713 и ,822). Някои от коефициентите, например Кронбах- α за отделните скали, поддържат граници на надеждност независимо от спецификите на участниците (ученици от СМГ или ученици и възрастни хора от България и чужбина) и запазват приблизително размера си като все пак са очевидни

ТАБЛИЦА 3

ФАКТОРНА ТЕЖЕСТ И СТЕПЕНИ НА НАПАСВАНЕ НА ТВЪРДЕНИЯТА КЪМ ВСЕКИ ИНДЕКС ОТ PID-5-BF

TABLE 3

PID-5-BF FACTORS WEIGHTS AND GOODNESS-OF-FIT PROPERTIES

Фактор	Айтем	Estimate*	Std. Error	p	Индекси за напасване			
Factor 1	NA_8	0.705	0.027	< .001	Хи-квадратен тест	χ^2	df	p
	NA_9	0.784	0.024	< .001	Факторен модел	1793.258	265	< .001
	NA_10	0.519	0.031	< .001	Сравнителен индекс (CFI)			0.863
	NA_11	0.564	0.025	< .001	Тъкър-Люис индекс (TLI)			0.845
	NA_15	0.620	0.027	< .001	Не-нормиран индекс (NNFI)			0.845
Factor 2	DET_4	0.435	0.029	< .001	Приблизителна грешка (RMSEA)			0.068
	DET_13	0.631	0.026	< .001	Степен на значимост на RMSEA, p			<,001
	DET_14	0.635	0.026	< .001	Стандартен остатък (SRMR)			0.069
	DET_16	0.645	0.024	< .001	Обща степен на напасване (GFI)			0.893
	DET_18	0.497	0.028	< .001				
Factor 3	ANT_17	0.507	0.027	< .001				
	ANT_19	0.507	0.029	< .001				
	ANT_20	0.507	0.028	< .001				
	ANT_22	0.687	0.025	< .001				
	ANT_25	0.733	0.025	< .001				
Factor 4	DIS_1	0.673	0.025	< .001				
	DIS_2	0.707	0.023	< .001				
	DIS_3	0.571	0.027	< .001				
	DIS_5	0.712	0.024	< .001				
	DIS_6	0.482	0.030	< .001				
Factor 5	PSY_7	0.626	0.025	< .001				
	PSY_12	0.533	0.028	< .001				
	PSY_21	0.607	0.027	< .001				
	PSY_23	0.612	0.028	< .001				
	PSY_24	0.569	0.026	< .001				

Фактор	Indicator	Estimate	Std. Error	p
От втори ред	Factor 1	0.898	0.061	< .001
	Factor 2	1.004	0.073	< .001
	Factor 3	1.043	0.076	< .001
	Factor 4	1.131	0.077	< .001
	Factor 5	2.500	0.371	< .001

* *Забележка:* Показателите за факторната принадлежност и за напасване са генерирани с *JASP 14.1*[®], а коефициентите за очаквана факторна тежест (“Estimate”) и стандартна грешка (“Std. Error”) съответстват на стойности от EQS 6 Structural Equations Program.

ТАБЛИЦА 4
СХОДСТВА МЕЖДУ ПОКАЗАТЕЛИТЕ НА PID-5BF ОТ ДВЕТЕ ДОПИТВАНИЯ

TABLE 4
CONVERGENCE BETWEEN PID-5-BF INDICES

Показатели	NA	DE	ANT	DIS	PSY
α-Кронбах	,739	,745	,779	,807	,702
NA	,743	–	,547**	,232**	,484**
DE	,743	,341**	–	,331**	,478**
ANT	,744	,294**	,436**	–	,592**
DIS	,804	,401**	,433**	,499**	–
PSY	,736	,532**	,493**	,441**	,556**

Забележка: Корелациите отясно над диагонала са получени от онлайн данните (N = 401), а отляво, под диагонала са получени от „хартия и химикал“ варианта (N = 800).

Съкращения: NA – Отрицателни емоции, DE – Отчуждение, ANT – Антагонизъм, DIS – Невъздържаност, PSY – Странности. **Sig, $\leq 0,01$; *Sig, $\leq 0,05$.

известни разлики между първата извадка от ученици и втората, включваща различни възрасти – значително се подобрява вътрешната консистентност на скалата антагонизъм (ANT) и има лек спад за скалата „странности“ (PSY), т.е. извадката от второто допитване отговаря по-неконсистентно от първата.

По коефициентите за взаимовръзка беше определено дали показателите могат да се възприемат за отделни по своето значение, но зависими помежду си представи за дисфункции. Очевидни са два *устойчиви* и няколко *променливи* патерни, които са общи и за двете извадки с променлива, но достатъчно висока степен на свързаност ($r > ,40$; в табл. 5 с удебелен шрифт).

Пътековият анализ например показва, че показателите за предразположение към странности и необичайни преживявания (PSY) се оказват ключови, както за нали-

чие на отрицателни емоции (NA), така и за равнодушие, неангажираност и отчуждение (DE), докато индексите за характер, който ощетява и предпочита да води живот за сметка на другите (ANT), освен че могат да предскажат по-високи нива на PSY, са и по-силно свързани с отричането на недостатъци (DE), отколкото с невъздържаността и импулсивното отношение (DIS). Специфики във взаимовръзката им могат да се забележат и при обособяване на стойностите за взаимовръзка (Partial Correlations) и съпоставянето на коефициентите от данните на двете извадки, най-вече разликата между вида участници. Обратните връзки между PSY, NA и DE изглеждат по-изразени във втората извадка, както и корелациите на PSY с ANT са умерени при учениците. Импулсивността (DIS) и връзката на този индекс с PSY при учениците е много по-слаба, т.е. вероятността ученик

ФИГУРА 1. ПРИМЕР ЗА УСТОЙЧИВА НА ПОВЛИЯВАНЕ ОТ ИЗВАДКАТА КОНСТЕЛАЦИЯ ОТ ЗАТРУДНЕНИЯ

FIGURE 1. AN EXAMPLE OF SUSTAINABLE PATTERNS IN DIFFICULTIES SELF-REINFORCEMENTS

ТАБЛИЦА 5
КОРЕЛАЦИИ МЕЖДУ ПОЗИТИВНИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ И ТЕЗИ ЗА SDR ОТ ДВЕТЕ ДОПИТВАНИЯ

TABLE 5
CONVERGENCE BETWEEN POSITIVE AND SOCIAL DESIRABILITY MEASURES

Показатели	SDE	IM	SE	F
SDE	–	,013	,430**	,498**
IM	,291**	–	,152**	,192**
T	,537**	,276**	–	,667**

Съкращения: I ИД – Първи изследователски дизайн (N = 800); SDE – Себеизтъкване и IM – Откровеност (BIDR–6S), SE – Самочувствие, F – Процфтяване, II ИД – Втори изследователски дизайн (N = 401), SDE – Себеизтъкване и IM – Откровеност (BIDR–16), T – Преуспяване, **Sig, ≤ 0,01; *Sig, ≤ 0,05.

да бъде възприеман едновременно за страшен човек, при който това засяга и нивото на самоконтрол, е много по-малка. За сравнение стереотипното виждане на втората извадка изглежда оформя цикъл на възприемане, според който ексцентричните и необичайни хора е много вероятно да имат и идеационни смущения на здравия разум. По аналогичен начин са обвързани характерът и възприемането на поведението в цикъл, състоящ се от NA, DE и ANT. Тези, които са предразположени да се чувстват зле, незаинтересовани и необщителни, са също така и готови да се възползват от другите на цената на конфликти, докато във втората извадка тази констелация от признаци изглежда слаба до умерена ($r < ,45$), следователно тези неадаптивни специфики в характера са по-отчетливи. Изглежда рационалният подход, който прилагат учениците при самооценката си, все пак помага да се разграничат един вид проблеми от други подобни по смисъл.

При анализа на другите позитивно-личностни показатели – самочувствие (SE), процфтяване (F) и преуспяване (T), за които се смята, че могат да изразяват психологически последствия от двата вида черти на характера, е приложен аналогичен подход. За да се проследи каква е степента на сходство със социално-желателните изкривявания на начина, по който се самооценяват участниците, в табл. 5 са поместени корелационните коефициенти, изразяващи нивото на взаимосвързаността им.

Подчертаните с удебелен шрифт коефициенти за взаимовръзка от табл. 5 показват, че показателят за процфтяване (F) в много голяма степен съвпада със значението на обобщения индекс SE ($r = ,667$), но също така и със склонността за несъзнателно себеизтъкване (SDE, α), който патерн се повтаря и при корелацията на α –изкривяването с индекса за преуспяване (T). Този ефект вероятно се дължи на това, че част от твърденията, които са заети от първоизточника BIDR–40 (Paulhus, 1984), напълно съответстват като семантика на формулировките на стимулите в по-кратките и съвременни версии BIDR–6S и BIDR–16. Установеният стабилен и със статут на независим от характера на извадката патерн между позитивно–психологически индекси и социално–желателно себепредставяне е в подкрепа на трактовката, че голяма част от чувството за благополучие и високо одобрение за себе си може да се определи като преувеличена версия на една „положителна илюзия“, без която участниците няма да се различават от хора, преживяващи т.нар. „депресивен реализъм“ (Taylor & Brown, 1989; Taylor & Brown, 2003). Също така изглежда този патерн на самооцененото благополучие не се припокрива с показателя, обобщаващ съзнателната склонност да се създават фалшиви впечатления (IM, γ , $r < ,30$). IM изглежда функционира като самостоятелен конструкт, който не засяга съществено благополучието, а по-вероятно се отнася до семантиката на твърденията за недостатъци,

което е в съгласие с някои по-ранни находки за влиянието на фалшивите самооценки върху щастieto (Costa & McCrae, 1983; Diener et al., 1991). Как SDR изкривява показатели за слабости в характера е необходимо да се определи по-обстойно.

Критериална валидност (прогностичност): Фокусът на проведените корелационни (табл. 6) и регресионни анализи (табл. 8) пада върху отправната точка на номологичната мрежа, а именно сравнение с външни за скалата PID-5-BF личностни индекси, условно възприети като *критерий за прогностичност*, т.е. за определяне не само в каква степен изследваните хипотези са специфични или подобни (Pearson's r), а също така доколко са подходящи за

предсказване на резултат, за което е изведен стандартизиран коефициент за зависимости ($\beta_{\text{standardized}}$) между критерий (вид личностно затруднение, което е следствие, зависима променлива спрямо личностните черти) и предиктор (адаптивните личностни черти са независима променлива спрямо смущенията в характера).

От първото изследване ясно проличават предполагаемите последствия за благополучието и ефекти от наличието или отсъствието на личностни дисфункции. Съпоставката с разширен кръг от личностни показатели във второто изследване показва, че в българската извадка е установено само частично съответствие с досегашните находки от изследвания в други страни

Таблица 6

Корелации между показателите на PID-5-BF и мерките от двете допитвания

TABLE 6

ZERO-ORDER CORRELATIONS BETWEEN PID-5-BF AND OTHER PERSONALITY MEASURES

Показатели	Средноаритметична и стандартно отклонение		NA	DE	ANT	DIS	PSY
SDE _I	2,83	0,98	-,228**	-,080*	,104**	-,121**	-,123**
IM _I	3,35	0,93	-,227**	-,304**	-,519**	-,424**	-,356**
SE _I	29,06	8,52	-,414**	-,415**	-,094**	-,333**	-,380**
F _I	39,78	11,80	-,313**	-,377**	-,140**	-,321**	-,315**
SDE _{II}	3,40	0,58	-,429**	-,323**	-,269**	-,240**	-,275**
IM _{II}	3,63	0,67	-,230**	-,179**	-,353**	-0,078	-,307**
T _{II}	3,92	0,70	-,304**	-,303**	-,230**	-,190**	-,167**
O _{II}	3,66	0,72	-0,041	-,234**	-,176**	-0,005	-0,034
C _{II}	3,76	0,70	-,295**	-,316**	-,325**	-,153**	-,288**
E _{II}	3,39	0,69	-,341**	-,311**	-0,083	-0,023	-0,074
A _{II}	4,16	0,62	-,189**	-,339**	-,464**	-,159**	-,286**
N _{II}	3,12	0,84	-,607**	-,281**	-,267**	-0,049	-,332**

Съкращения: NA – Отрицателни емоции, DE – Отчуждение, ANT – Антагонизъм, DIS – Невъздържаност, PSY – Странности, SDE – Себеизтъкване, IM – Откровеност, SE – Самочувствие, F – Процъфтяване, T – Преуспяване, O – Непредубеденост, C – Съвестност, E – Екстраверсия, A – Сърдечност, N – Стабилност, I – първо изследване, II – второ допитване. **Стойностите за Pearson's r (отдясно на наклонената черта) са значими при степен на грешка $p \leq 0,01$; *Sig, $\leq 0,05$. † Средните стойности за петте показателя от PID-5-BF са изчислени на база двата начина, препоръчани от авторите (Krueger et al., 2013).

и популации. Например взаимовръзката между непредубедеността (О, отворен за разнообразни и нови преживявания ум, вкус за естетически и абстрактни идеи, разчупени възгледи) и странностите (PSY) е почти случайна. Очакването корелацията между съвестността (С) и невъздържаността (DIS) да е най-отчетлива не намира достатъчно основание в резултатите, на против – изглежда, че смущения в адаптивната черта С са умерено и обратно свързани повече с отрицателните емоции (NA) и антагонизма (ANT). Очакването че екстраверсията (Е) и отчуждението (DE) са противоположни силни и слаби черти също е в известна степен опровергано чрез анализа и както се предполага активиращото търсене на положителни емоции е относително обратнопропорционално спрямо NA. Ситуацията с предположените силни поляризиращи взаимовръзки между сърдечността (А) и антагонизма (ANT) намира подкрепа в данните; А е чувствителна и при случаи на отчуждение (DE). Предположението, че връзката между емоционалната стабилност (N) е силна и обратнопропорционална на отрицателната афективност (NA), е потвърдено в много голяма степен. Изглежда показателят PSY е в умерена степен свързан със смущения в емоционалната сфера. Друга особеност при наблюдаваните

корелации между петте личностни слабости и четирите претендиращи за сходство показатели за социално желателен отговор е, че индексът, изведен с подкалата за себеизтъкване (SDE_I) от първия изследователски дизайн, демонстрира по-слаба чувствителност към NA, DE и ANT в сравнение с SDE_{II}, но за сметка на това индексът за откровеност от първото изследване (IM_I) изглежда много по-чувствителен към антагонизма (ANT), в умерена до силна степен – към прикриването на прояви на невъздържаност (DIS) и в по-умерена степен – към странности в мисленето и необичайни преживявания (PSY) и нивото на отчуждение (DE).

Като втора стъпка за анализ на зависимостите между двата петфакторни личностни модела в регресионно уравнение (Stepwise Linear Regression) като източник на въздействие върху дадена дезадаптивна черта на личността са въведени променливите, показателите на BFI-2-S. Моделът извежда само тези променливи (черти), чиито вариации са достатъчна предпоставка (>13%) за статистически обяснени изменения. В този случай първостепенният предиктор независимите черти на BFI-2-S се явява критерий за последствия (ефекти) – зависимите променливи са петте индекса на PID-5-BF (табл. 7).

ТАБЛИЦА 7

РЕЗУЛТАТИ ОТ АНАЛИЗА НА ЗАВИСИМОСТИТЕ МЕЖДУ ИНДЕКСИТЕ ЗА АДАПТИВНИ И НЕАДАПТИВНИ ЧЕРТИ

TABLE 7
REGRESSION ANALYSIS OF STRONG AND WEAK TRAITS

Значение	NA	H ₁ [†]	DE	H ₁	ANT	H ₁	DIS	H ₁	PSY
първостепенно	N – ,542	Да	A – –0,247	He	A – ,432	Да	C – ,159	He	N – –0,265
второстепенно	E – ,123		N – –0,205		N – ,197				A – –0,209
третостепенно	C – ,125		E – –0,168						C – ,168
Adj. R ²	39,9		20,1		24,9		2,3		18,1

[†] Съкращения: H₁ – статус на изследователската хипотеза (да – потвърдена, не – отхвърлена; за PSY няма допускания); NA – Отрицателни емоции, DE – Отчуждение, ANT – Антагонизъм, DIS – Невъздържаност, PSY – Странности, О – Непредубеденост, С – Съвестност, Е – Екстраверсия, А – Сърдечност, N – Стабилност. С цел да се избегнат фалшиво-положителни тълкувания се възприема праг от $p < ,01$ при използване на корелационните модели за изчисление на резултатите за значимост на стандартизирания коефициент за детерминация ($\beta_{\text{standardized}}$) и общата обяснена вариация (Adjusted $R^2 \times 100 = \%$) между зависима и независима променлива.

От представения регресионен модел с голяма степен на сигурност и значително ниво на обяснение се установява, че отрицателната афективност (NA) е пряко свързана на първо място с емоционалната стабилност (N). Това означава, че NA е една от двете скали, които представят двете наистина противоположни страни на афективните смущения по начин, който се предполага в петфакторната теория за силните и слабите страни. Силно изразената NA е относително поляризирана и спрямо положителни емоции (E) и в малка степен спрямо понижено чувство за ред, отговорност и целенасоченост (C). Другата поляризирана двойка от черти е зависимостта на антагонизма (ANT) от нивото на сърдечност (A), като поддържащото значение на N би могло да се тълкува по посока на това, че средностатистическият човек със затруднения е склонен да се възползва от другите, а също и да се смята за нещо повече от тях на цената на отрицателни преживявания предвид потенциалните конфликти, от които нагласата му се съпътства. Малката обяснена вариация на модела за зависимост на невъздържаността (DIS) от съвестността (C) предполага малка поляризация помежду им, т.е. съвестността не е съществен антидот за невъздържаността, въпреки че зависимостта между X (независима, адаптивна черта) и Y (зависима, неадаптивна черта) е умерено отрицателна. Вероятно находката за положително обуславяне на DIS от отворения ум е случайна, въпреки че този артефакт може да изглежда псевдослучаен, ако се предположи, че за хората с по-висока потребност от артистични и разнообразни преживявания може да се очаква и по-импулсивна и недалновидна настройка към живота. Липсата на достатъчно уникален профил в обуславяне на отчуждението (DE) като недостиг на екстраверсия (E), показателят в случая се явява на трето място), и независимо от това, че страният начин на мислене (PSY) поначало се смята за слабо обусловен от отворения ум (O, значимостта на регресионния коефициент е по-малка от критерия за избягване

на фалшиво-положителни заключения, $p = ,027$), връзка, за която теоретичите на модела избягват да предполагат каквото и да е, означава, че зависимостта на DE ($p = ,033$) и PSY от O е по-слаба при хората с добре развит естетически вкус или с разнообразни и нетрадиционни интереси. По-вероятен изглежда моделът за обяснение посредством *отличителен поляритет* в комбинацията между дефицити и адаптация – неразвита силна черта да предсказва наличието на аналогово личностно смущение. От тези резултати само частично може да се потвърди хипотезата, според която се очакваше, че всяка една от петте дисфункционални личностни черти ще представлява обратния полюс на социалножелателни такива и е проява на дефицити във всяка една отчетлива адаптивна личностна област поотделно. Трайните смущения в личностното функциониране изглежда се дължат по-скоро на система от взаимно обуславящи се дефицити в адаптивните черти, при които личностните черти A и N са определящи за повечето от дезадаптивните черти. С това уточнение на значението на адаптивните черти като обратното на дезадаптивните, така, както се допуска в хипотезата, се предоставят находки, които не са в нейна полза. По-скоро са очертани маршрутите на сценарии коя адаптивна черта е водеща и от първостепенно значение, коя е допълваща и с второстепенно значение, и коя е третостепенна, т.е. придава заедно с втората специфичен *нюанс* в профила на хроничното поведенческо смущение.

Разграничителна валидност (чувствителност). Съобразно очакванията, че коментираните методики, техните скали и изчислените показатели ще са подходящи за статистическо извеждане на зависимости от полови и възрастови специфики, беше проведен множествен анализ на вариациите в средноаритметичните резултати (MANOVA). За да се определи кои индекси са чувствителни към видовете демографски фактори, е заложено признаците да са определящи както поотделно, така и едновременно, в интеракция (пол, възрастов

ТАБЛИЦА 8
ЗНАЧИМИ РАЗЛИКИ ЗА ПОКАЗАТЕЛИТЕ ОТ А) ПЪРВО И Б) ВТОРО ДОПИТВАНЕ

TABLE 8
AN EXAMPLES OF SIGNIFICANT DIFFERENCES BETWEEN THE FIRST (A)
AND THE SECOND (B) SURVEY RESULTS

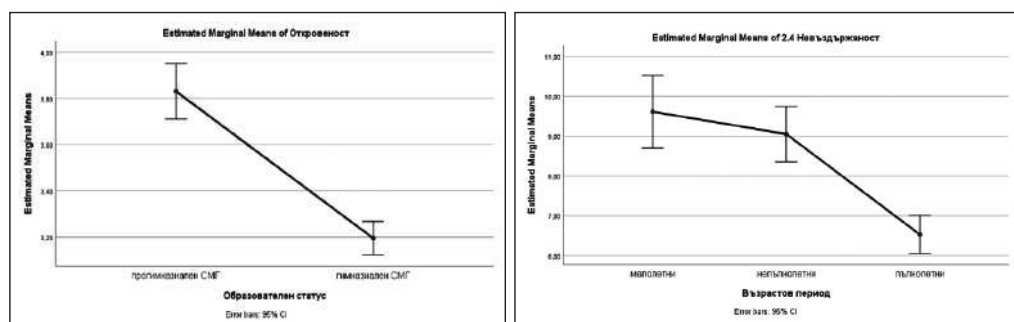
Фактор	Показатели А)	df	Sig.	η^2	Фактор	Показатели Б)	df	Sig.	η^2
Пол	Себеизтъкване	1	0,002	0,012	Пол	Непредубеденост	1	0,000	0,040
	Откровеност	1	0,000	0,017		Съвестност	1	0,020	0,012
	Отрицателни емоции	1	0,000	0,046		Сърдечност	1	0,000	0,028
Етап	Странности	1	0,009	0,008		Стабилност	1	0,005	0,018
	Откровеност	1	0,000	0,090		Антагонизъм	1	0,009	0,016
	Затруднения	1	0,000	0,034		Странности	1	0,045	0,009
	Отрицателни емоции	1	0,000	0,019		Откровеност	1	0,026	0,011
	Отчуждение	1	0,000	0,020	Етап	Затруднения	2	0,010	0,021
	Антагонизъм	1	0,000	0,035		Отчуждение	2	0,026	0,017
	Невъздържаност	1	0,011	0,008		Антагонизъм	2	0,003	0,027
	Странности	1	0,000	0,020		Невъздържаност	2	0,000	0,111
	Самочувствие	1	0,025	0,006		Странности	2	0,047	0,014
	Процфтяване	1	0,001	0,014	Град	Непредубеденост	1	0,034	0,010
						Затруднения	1	0,043	0,009
						Странности	1	0,006	0,017
					Пол × Град	Екстраверсия	1	0,031	0,011
Етап × Град					Етап × Град	Непредубеденост	2	0,045	0,014
						Затруднения	2	0,015	0,019
						Отчуждение	2	0,018	0,018
						Невъздържаност	2	0,000	0,040
						Странности	2	0,011	0,021
Пол × Етап × Град					Пол × Етап × Град	Екстраверсия	2	0,035	0,015
						Невъздържаност	2	0,007	0,022

етап и пол×възрастов етап за първото изследване; пол, възрастов етап, местоживее-не, пол×възрастов етап, пол×местоживее-не и възрастов етап×местоживее-не за второто. Табл. 8). За критерий, определящ дали коефициентът за размер на ефекта, оказван от демографския признак върху промяната на средноаритметичната стойност е слаб, се приема, че ако $\eta^2 < ,03$, то вариациите са незначителни; при $,03 < \eta^2 < ,09$ – умерени и при $\eta^2 > ,09$ – значителни (Cohen, 1988).

Две много значими и значителни разлики, зависещи от принадлежността на участниците към възрастовата група на малолетните (фиг. 2), непълнолетните или

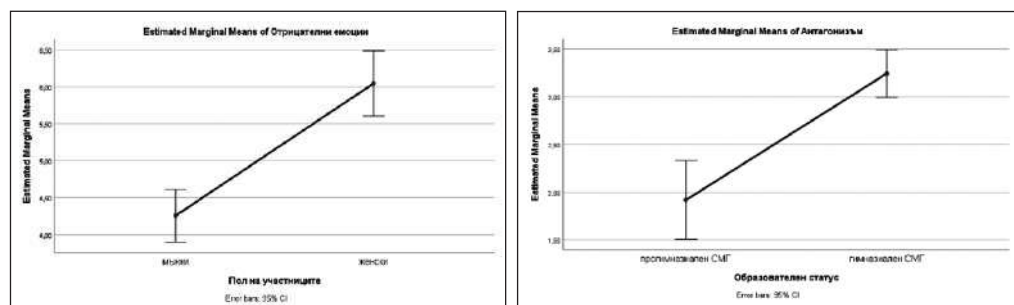
пълнолетните (от табл. 8, удебелени), са установени за показателите откровеност (IM, първо допитване) и невъздържаност (DIS, второ допитване).

Някои умерено изразени разлики (удебелени с курсив в Таблица 9) хвърлят допълнително светлина върху разграничителните възможности на показателите. Например, показателят NA сред учениците на СМГ е чувствителен към тяхната полова принадлежност (фиг. 3) – момичетата са с 1,5 пункта по-висок среден бал от момчетата, докато индексите за общи личностни затруднения (TOTAL) са с 6 пункта, а за антагонизъм (ANT) – с около 2,6 по-висок

ФИГУРА 2. НАБЛЮДАВА СЕ СПАД НА ОТКРОВЕНОСТТА, НО И НА НЕВЪЗДЪРЖАНОСТТА СЪОБРАЗНО ВЪЗРАСТОВИЯ ЕТАП

FIGURE 2. AN INCREASED IMPRESSION MANAGEMENT AND DISINHIBITION DURING THE COVID-19 DEPENDS ON AGE

ФИГУРА 3. ПРИМЕРИ ЗА УМЕРЕНИ РАЗЛИКИ МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ И ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ЕТАП

FIGURE 3. MODERATE SIZE EFFECTS EXAMPLES DUE TO GENDER AND EDUCATION STATUS

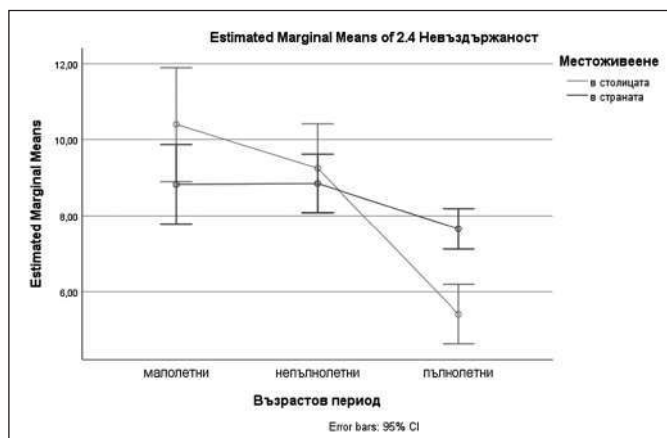
среден бал за гимназистите (от 14 – 19 годишни) в сравнение с тези от прогимназиалния етап (от 11 – 13 годишни).

Същата находка не намира съответствие в данните от второто допитване, освен ако не се вземе предвид това, че разликите в невъздържаността (DIS) може да зависят както от възрастовия етап, така и от местоживеенето (фиг. 4).

За да се прецизира разграничителният потенциал на въпросника PID-5-BF, бяха обособени три групи от участници – ученици в СМГ, в СПГТ и като трета категория е определена случайната извадка от националното проучване. Размерите на ефекта (в табл. 9), дължащи се на по-прецизно определената принадлежност към определена група от участниците, позволяват да се установят две слаби, но

и четири умерени разлики, както в неспецифичния индекс за *общи затруднения* (TOTAL), така и да се определи какъв вид черта по-точно допринася за отчетливите смущения. Три индекса – за отчуждение (DE), антагонизъм (ANT) и странности (PSY) отразяват тази не толкова драстична, но заслужаваща по-детайлно внимание и фигуративно представяне тенденция на покачване при хората от националната извадка.

При по-подробен анализ на интеракциите между демографските признаци умереният ефект се губи, а най-значимата интеракция е между вида участници и възрастовия етап, при което се оказва, че извадката на малолетните от второто допитване има очевидно по-високи средноаритметични стойности за *странности* спрямо всички

ФИГУРА 4. УМЕРЕНИ РАЗЛИКИ МЕЖДУ РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТИ, ЗАВИСЕЩИ И ОТ МЕСТОЖИВЕЕНЕТО

FIGURE 4. MODERATE SIZE EFFECTS EXAMPLES WHEN INTERACTION OF AGE AND RESIDENCE IS IN ACCOUNT

ТАБЛИЦА 9

РАЗМЕР НА РАЗЛИКИТЕ В ПОКАЗАТЕЛИТЕ ЗА ЛИЧНИ ЗАТРУДНЕНИЯ ПРИ УЧЕЩИ

TABLE 9

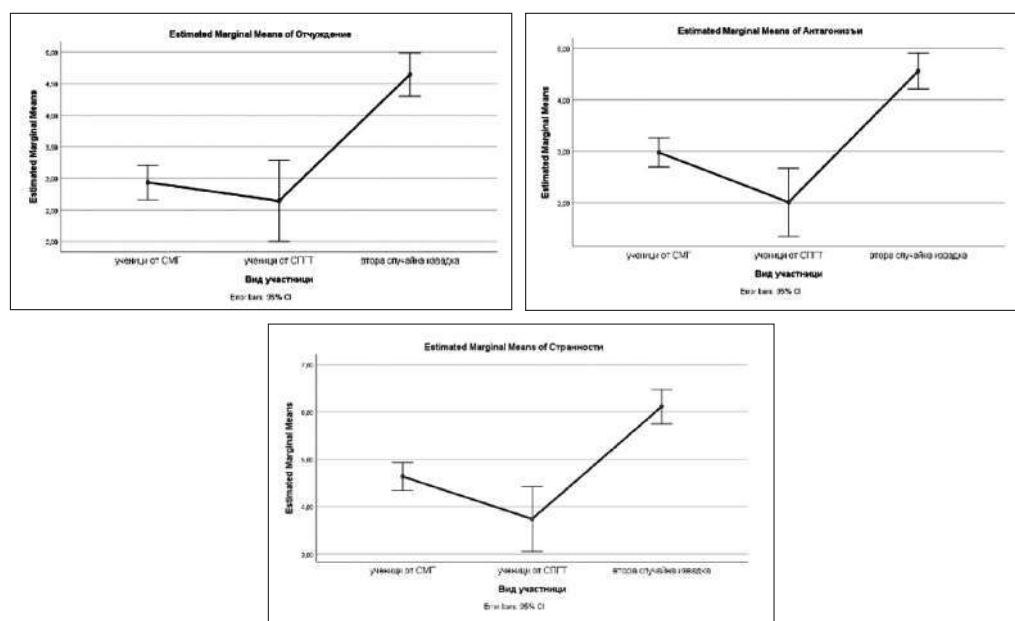
PERSONALITY DIFFICULTIES DIFFERENCES BETWEEN STUDENTS

Фактор	Показатели А)	df	Sig.	η^2
Вид участници	Лични затруднения	2	0,000	0,067
	Отрицателни емоции	2	0,000	0,030
	Отчуждение	2	0,000	0,057
	Антагонизъм	2	0,000	0,053
	Невъздържаност	2	0,000	0,020
	Странности	2	0,000	0,047

останали ($\eta^2 = ,01$ или 1%, при степен на сигурност $p = ,01$). Все пак трябва да се има предвид, че данни за малолетни участници от СПГТ не са достъпни, тъй като професионалният образователен профил на гимназията не предлага такова обучение (фиг. 5).

От тези специфики може да се заключи, че разликата от около един пункт и половина между учениците и втората случайна извадка показват благоприятната психологическа атмосфера, в която учещите, както от разстояние, така и присъствено, могат

да разгърнат своя личностен потенциал и липсата на сериозни предпоставки за поведенчески смущения предполага, че макар и да се случват ситуации на конфликт между характери, ценности и интереси, това не е причина за дълбоки и трайни смущения. Учениците от Софийската професионална гимназия по туризъм (СПГТ) незначително по-малко представят себе си като група, в която циркулират съревнователни елементи във взаимоотношенията, намерение за възползване и чувство за превъзходство спрямо съучениците си в сравнение с тези

ФИГУРА 5. СХОДСТВА И РАЗЛИКИ МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ ОТ ДВЕТЕ УЧИЛИЩА И ИЗВАДКАТА ОТ ВТОРОТО ДОПИТВАНЕ

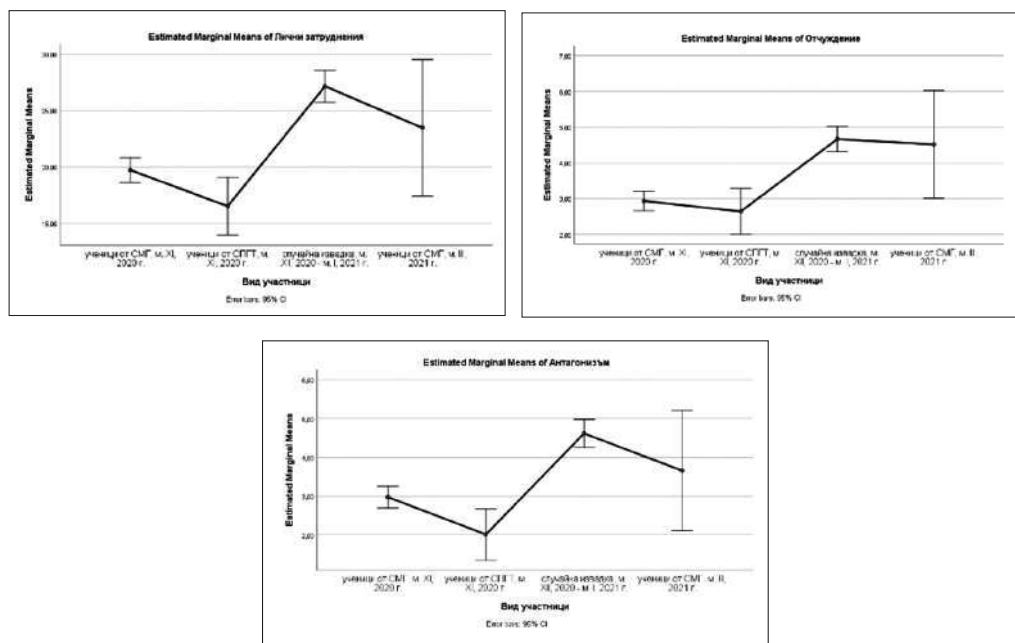
FIGURE 5. SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN TWO RANDOM SCHOOLS (FROM THE SECOND SURVEY)

от Софийската математическа гимназия (СМГ), но съпоставени със случайната национална извадка, тези фини разлики се тушират на фона на по-високите средни стойности на последната.

На фиг. 6 са представени още по-детайлно определени разлики между извадки съобразно вида на самооценяващите се (3 степени на свобода на вида участник). Обособяването на още една малка под-извадка позволява да се сравнят средните показатели на целева група от ученици в 11 и 12 клас, самооценили се с онлайн-варианта през м. март 2021 година и с тези на описаните по-горе три групи участници. Размерите на ефекта от тази по-детайлна разлика показват, че коефициентите се занижават с по-малко от половин процент, т.е. по-малко случаи на високи общи затруднения ($\eta^2 = ,059$), отчуждение ($\eta^2 = ,048$) и антагонизъм ($\eta^2 = ,047$), в сравнение с предишните, като всичките стойности са много сигурни ($p < ,0001$). Сходството между

средните стойности на националната извадка и тези на целевата група е очевидно. Разликата между двата групови профила е само един месец, а по-зрелите във възрастово отношение и по-самосъзнателни ученици от СМГ, които сменят за пореден път формата на обучение (присъствено преди м. ноември 2020 година, отдалечено до м. януари 2021 година и впоследствие ротационно присъствено за две седмици и онлайн за още толкова през периода февруари – март 2021 година и отново последвано от извънредно ОЕСР) се изравняват по трите показателя, описани по-горе, с тези на участниците от периода декември 2020 – януари 2021 година.

В този период, съдейки по редица разкази на конкретни ученици, които са обхванати в целевата група на фокусираното допитване през м. март 2021 година, могат да се обобщят редица емоционално натоварени теми, например „носталгия по изгубеното нормално общуване“, подценяване

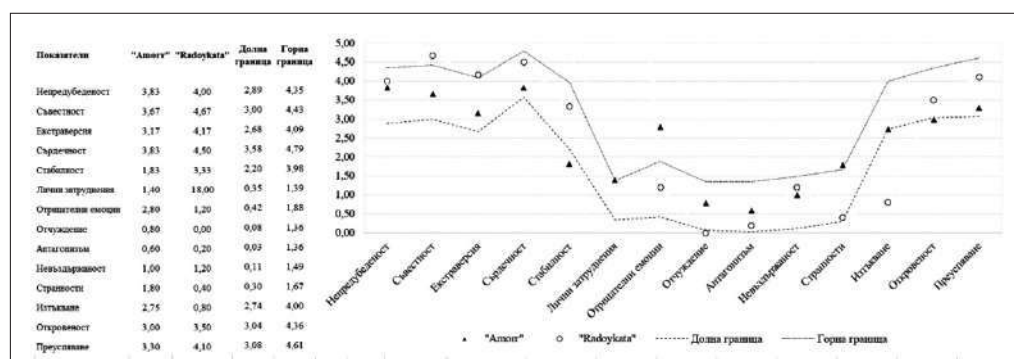
ФИГУРА 6. Разлики между учениците и още една извадка

FIGURE 6. DIFFERENCES BETWEEN STUDENTS AND THE ADDITIONAL SAMPLE

на продължителни ангажименти, мързел по отношение на строгостта на предпазните мерки, нарастващо чувство за самота и недостиг на доверени приятели, спад в любовитството и инициативността, неустойчивост на текущите интереси, трудности при нуждата от продължително съсредоточаване, тревожност за предстоящата реализация и по-ниска консистентност на дългосрочната ориентация, наред с непрекъснатите усилия за постигане на по-висок успех, участие във възможно най-много текущи писмени изпитвания, за да се постигне очакваната срочна оценка и съмнения относно бъдеща академична кариера в новите условия.

Екологична валидност (приложимост и прогностичност): За да се удостовери практическата приложимост на показателите се предлагат още по-конкретни паралели с резултатите по-горе. Тук обаче е поставен акцент върху практическото значение на методиките за психологическото консул-

тиране на база крайните резултати на два конкретни случая – на жена, 40 годишна, регистрирала се в онлайн изследването с псевдоним “Амог”, майка на 19 годишен син и на мъж, регистриран под псевдонима “Radoykata”, нейният партньор, 37 годишен (профилите им са представени на фиг. 7). Все пак това, което личностният профил разкрива у човека е като какъв *вид личност* изглежда че е, а не какви *са* хората всъщност (McCrae & Costa, 2021). При създаването на *долната* и *горната* референтна граница за определяне на *нормалното* („типичното“) са използвани обединените данни от 1251 участници в двете допитвания с PID-5-BF и данни от 1859 участници в две независими допитвания, в едно от които присъстват и BIF-2-S, BIDR-16 и BIT. Нормалният диапазон (зоната между долната и горната граница) се извежда на база средноаритметични стойности $\pm$ едно стандартно отклонение, спрямо който всеки един от индивидуалните показате-

ФИГУРА 7. ПРИМЕРНИ ПРОФИЛИ НА УЧАСТНИЦИ С ПСЕВДОНИМИ „АМОРР“ И „РАДОУКАТА“

FIGURE 7. „AMORR“ AND „RADOYKATA“ PROFILES COMPARISON

тели може да се позиционира така, че да отчита дали са по-високи или по-ниски от типичното. Предложената по-долу интерпретация на профилите е коментирана с партньорите и те нямат възражения или допълнения.

Двамата съжителстват заедно от около година, след като „Аморр“ получава развод от предишния си съпруг, защото връзката им се превърнала в източник на чувство за малоценност и е установила, че отношенията им са изчерпани. Жената смята, че е открила подходящия за себе си мъж, с който да се забавлява така, както не го е правила от младежките си години и с когото се чувства сигурна, ценена и обичана. Обсъждат съвместно бъдеще, но същевременно чувства, че работата от вкъщи заради ограничителните противоепидемични мерки срещу COVID-19 я затормозяват, потискат и задържат твърде дълго на едно място до такава степен, че е започнала да се чувства „друг човек“ когато се задълбочи в работните си задачи. Заради натрупано напрежение, стреса от развода и работата от разстояние посещава психолог, за да възстанови и развие себе си.

Сходствата между двата профила, които са в диапазона на типичното, се отнасят до показателите за непредубеденост, изразяващи се във взаимен стремеж да гледат нестандартно и разчупено на разнообразни идеи. Същевременно някои показатели

насочват към очевидни разминавания в техните нагласи и начин на живот. „Radoykata“ описва себе си като значително по-организиран и принципен човек (С е над типичните референтни граници), докато в себепредставянето на „Аморр“ тази черта е по-умерено представена, т.е. по-толерантна към липсата на организация и предпочита по-неангажиращите планове. Вероятно тези несходства в характеристиките могат да доведат до възникване на някои разминавания в начина, по който гледат на отговорностите в бъдещия им съвместен живот. Индексът за екстраверсия (Е, енергичността и нуждата от влияние върху обстоятелствата) и при двамата е достатъчно ясно изразен, като по-отчетлив е при мъжа, което вероятно е следствие от натрупания житейски опит като музикант и сценичен артист, умеещ да заема центъра на вниманието и да влияе върху впечатленията и действията на другите. По-високите, но все пак близки до тези на „Аморр“ стойности на показателя сърдечност (А) при „Radoykata“ вероятно се дължат на това, че той е по-доверчив, но не и наивен в отношенията с другите, но също така означава че и двамата се възприемат като хора, които умеят да съчувстват един на друг, подражават помежду си в отзивчивостта си към останалите и в това доколко да влизат в положението им. Очевидната разлика между двамата по отношение на емоцио-

налната стабилност (N) е в потвърждение на нуждата на “Amor” от психологическа подкрепа и насоки за възстановяване на емоционалното си равновесие. Липсата на емоционални смущения при “Radoykata” е един сигурен ресурс за нейната подкрепа и осигуряване на различна от обагрените с негативизъм и безпокойства чувства.

Контрастът между двамата се потвърждава и от контролния показател за отрицателна афективност (NA), значително по-висок и надскачащ границата на типичното дори и за жени. Показателите за отчуждение (DE), конфликтен опортюнизъм (ANT) и невъздържаност и при двамата са близки и в рамките на типичното, въпреки че “Amor” признава в допитването, че е по-склонна от партньора си да рискува и да предприема необмислени действия. Друга слабост, която “Amor” признава с известна суета и смята за своя запазена марка, е податливостта на странни хрумвания, влечението ѝ към необичайно поведение и непредвидими обрати в реакциите си. Вероятно чувствата за несъответствия, неавтентичност и резки промени в настроенията по време и извън онлайн ангажиментите към професията ѝ са резонирали в начина, по който оценява стимулите отговарящи на индекса PSY. За разлика от нея “Radoykata” изглежда твърде здравомислещ и с реалистичен поглед върху действителността. Възможно е при задълбочаване на взаимоотношенията им партньорът ѝ да изиграе ролята на така необходимия ѝ коректив, който да приземява понякога недооценените и импулсивни нагласи, да подпомогне чувството ѝ за преуспяване (T), за по-пълноценно удовлетворение от живота и чрез взаимност да подхрани нивото на общо самочувствие и успех на връзката им.

Последните два показателя за социална желателност демонстрират, че по отношение на себеизтъкването “Radoykata” е умерен при доказване на силните си страни, което е знак за податливост на несъзнателна гордост от собствените преимущества, но и че има готовност да отстоява своите виждания с добавена стойност силно чувство за правдивост, включително и по от-

ношение на показателите, за които беше установено, че се повлияват от този тип отговаряне (NA, DE и ANT, виж Таблица 3 и 4). В известен смисъл “Amor” се определя като негова умерена противоположност с желанието си да подчертава някои силни черти като осъществява компенсация – отваря се за разнообразни преживявания, опитвайки се да превърне особеностите си в ефект. Вероятно това рефлектира и върху самочувствието ѝ, което познатите и приятелите ѝ отразяват за самата нея и би могло да характеризира защитния характер на нейната самоувереност, проличаващо си само в критични моменти на обида, чувство за унижение или засегната чест. По отношение на степента на откровеност (IM) изглежда и двамата не са от хората, които смятат, че е необходимо да крият своите недостатъци или да преиначават грешките или слабостите си в своя изгода.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От получените резултати може да се заключи, че след ревалидацията личностният въпросник за DSM-5 е подходящ за осъществяване на бърз скрийнинг, който в комбинация и с други методики за кратка и бърза личностна самооценка предлагат достатъчно точен, относително специфичен и чувствителен към групови специфики и отделни лица инструмент за психологично измерване. Резултатите от проучвателните анализи показват ниска степен на изкривявания и удостоверяват някои предварителни допускания за зависимости между личностния модел за хронични смущения в характера, начина на мислене и поведението спрямо основни показатели на благополучието на участвали в първото допитване сред ученици от три възрастови групи (малолетни, непълнолетни и пълнолетни) и взаимовръзките им с показатели за адаптивни личностни черти на участници от второ независимо психологическо допитване до български граждани, живеещи във и извън столицата. Относно нивото на повлияване от социално-желателни нагласи за отговаряне както на твърдения,

описващи положителни ситуации, така и за такива, засягащи някои неприемливи страни на характера и поведението, беше установено, че *съзнателното фалшифициране* прикрива в известна степен общите лични затруднения, в частност и *антагонизма* и *странностите*, докато *несъзнателното себеизтъкване* на лични преимущества влияе значително, вероятно под формата на компенсация както на *общите затруднения*, така и на *отрицателните емоции*.

Хипотезата за огледален поляритет между петте показателя за адаптивни и петте за дезадаптивни черти беше потвърдена само за *отрицателната емоционалност* и *антагонизма* – отчетливо и обратно пропорционално зависят от емоционалната стабилност и сърдечността. Специфичното за втората (случайна национална, но не и представителна) извадка е, че *отчуждението* също се възприема като обратен полюс на *сърдечността*, а не както се очакваше – на екстраверсията. Много слаба е обратната зависимост на *невъздържаността* от *съвестността*, а обяснените неслучайни вариации в отношенията между двата типа черти са недостатъчни както за потвърждаване, така и за отхвърляне на оригиналната хипотеза. Все пак по отношение на *психотизма* беше установена силна отрицателна зависимост спрямо два индекса – за *емоционална стабилност* (водеща роля) и *сърдечност* (поддържаща роля), а значимата, но значително по-малко определяща черта е *съвестността* (допълваща роля). Като се вземе предвид, че *сърдечността* и *съвестността* са умерено до силно повлияни от склонността за *съзнателно прикриване* и създаване на погрешни впечатления, а *емоционалната стабилност* – от *несъзнателното себеизтъкване*, вероятно с основание този фактор се смята за трудно определяем от гледна точка на модела за петте черти.

Ограниченията, които предлага демонстрираният профил на резултатите и паралели в тълкуването на сходствата и разликите между партньорите, са характерни за съчетанието между номотетични и идео-

графични методи за изследване. Пълнота и житейска плътност може да предостави един психо-биографичен или психо-динамичен подход като източник, който извежда факти до обобщаващ контекст от индивидуални причинно-следствени връзки и порочни кръгове, поддържащи и удължаващи възстановяването от затрудненията. По-задълбочен анализ може да се проведе съобразно ключови постановки и прийоми на персонологичния подход към личното изложение (Alexander, 1988; Фердинандов, 2019), който не може да се сравни по качество с обичайните количествени сравнения между „типичното“ и „индивидуалното“. По време на този тълкувателен процес, случващ се най-вече след серия психологически консултации, изходът от проблематичната ситуация може да се проследи по-късно във времето или след приключване на поддържащата психотерапия. Някои неясноти относно индивидуалните проекции на въздействието на критичната ситуация с овладяването на Sars-Cov-2 биха могли да се компенсират от текущото съдържание, а прогнозите – базирани на статистически релации. Количествено ориентираните нормативно-измервателни и сравнителният подход при тълкуване на индивидуални особености могат да бъдат възприети като отправна точка за бърза ориентация и обратна връзка след началния стадий на консултирането.

Все пак при синтеза между двете методологии е необходимо да се вложи усет за баланс по отношение на качествени аспекти и количествени характеристики (Бардов, 2014). Обединяването на двата подхода извежда такива връзки между житейски факти и резултати от текущото изследване, което предостави сполучлив ориентир за личностните ресурси и възможности за положително развитие, въпреки индивидуалната криза във време на тежки изпитания заради пандемията, на които са подложени участничката и нейния партньор, без да се изтъкват злепоставящи и неудобни теми или проблематични сценарии, които наистина съдържат в себе си привидно голям обяснителен потенциал по отношение на

изявена по време на последващата консултация емоционална динамика (Фердинандов, 2020). От друга страна предимството на номотетичния подход, особено при водене на случай, е прилагането на стандартна тест–ретест процедура, достатъчно добре организирана като времеви диапазон или комбинация от самооценка и предоставяне на оценка от близко до субекта лице, така че резултатите да са реално отражение на промяна и напредък в личностното развитие или обратно – на удължаване и влошаване.

REFERENCES

1. **Бардов, И.** (2014). Номотетичен и идиографичен подход в психологическото познание на личността: един възможен модел за интеграция. *Сборник научни доклади на VII национален конгрес по психология*, София, 30.10 – 02.11, 2014, с. 184 – 195. [Bardov, I. (2014). Nomotetichen i idiografichen podhod v psihologicheskoto poznanie na lichnostta: edin vazmozhen model za integratsia. *Sbornik nauchni dokladi na VII natsionalen kongres po psihologia*, Sofia, 30 Oktomvri – 02 Noemvri, p. 184 – 195. (In Bulgarian).]
2. **Dilova, M., Koralov, M. & Papazova, E.** (2017). Bulgarian standardization of Morris Rosenberg's self-esteem scale. *Psychological Thought*, 10, 1, 124 – 137. (in Bulgarian). [Дилова, М., Папазова, Е., Коларов, М. (2017). Българска стандартизация на скалата за себеоценка на Морис Розенберг. *Psychological Thought*, 10, 1, 124 – 137.]
3. **Koleva, S. & Kalchev, K.** (2019). Personality Inventory For Dsm-5: Brief Form (PID-5-BF). Factor Structure, Reliability, And Validity In Bulgarian Adolescent Sample. *Annual of Sofia University "St. Kliment Ohridski" Faculty of Philosophy, Psychology*, Volume 109, 115 – 152, (in Bulgarian). [Колева, С., Калчев, П. (2019). Личностен въпросник за DSM-5: кратка форма (PID-5-BF). факторна структура, надеждност и валидност в българска юношеска извадка. *Годишник на Софийския Университет „Св. Климент Охридски“, Философски Факултет, Психология*, Том 109, 115 – 152.]
4. **Ferdinandov, K.** (2020). Experimental Model of Simple Emotions and Complex Feelings, *Balgarsko spisanie po psihologia*, 1–4, 32–61, ISSN 0861 – 7813, (in Bulgarian). [Фердинандов, К. (2020). Експериментален модел за прости емоции и сложни чувства. *Българско списание по психология*, брой 1 – 4, 32 – 61.]
5. **Ferdinandov, K.** (2018). Vavilonska kula v choveshkoto sartse. Sporni vaprosi i protivorechia v psihologiyata na emotsiite. *Virtualna konferentsia po psihologia „Novi idei i dobri praktiki v psihologiyata kato nauka i profesia, 2018 – 2019“* (In Bulgarian) [Фердинандов, К. (2019). Вавилонска кула в човешкото сърце. Спорни въпроси и противоречия в психологията на емоциите. *Виртуална конференция по психология „Нови идеи и добри практики в психологията като наука и професия, 2018 – 2019“*]. ISBN: 978-619-90786-1-7.
6. **Alexander, I.** (1988). Personality, Psychological assessment, and Psychobiography. *Journal of Personality*, 56, 265 – 294
7. **Anderson, J. L., Sellbom, M. & Salekin, R. T.** (2016). Utility of the Personality Inventory for DSM-5–Brief Form (PID-5–BF) in the Measurement of Maladaptive Personality and Psychopathology. *Assessment*, 25, 5, 596 – 607.
8. **Barchi-Ferreira, A. M., Loureiro, S. R., Torres, A. R., da, S. T. D. A., Moreno, A. L., De-Sousa, D. A., Chagas, M. H. N., ... Osório, F. L.** (2019). Personality Inventory for DSM-5 (PID-5): cross-cultural adaptation and content validity in the Brazilian context. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 41, 3, 297 – 300.
9. **Becker, P.** (1999). Beyond the Big Five. *Personality and Individual Differences*, 26, 511 – 530.
10. **Bobbio, A. & Manganelli, A. M.** (2011). Measuring social desirability responding. A short version of Paulhus' BIDR 6. *Tpm – Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 18, 2, 117 – 135.
11. **Carroll, J. B.** (2002). The Five-Factor personality model: How complete and satisfactory is it? In H. Braun, D. N. Jackson, & D. E. Wiley (Eds.), *The role of constructs in Psychological and educational measurement*, 97 – 126. Mahwah, NJ: Erlbaum.
12. **Cohen, J.** (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Lawrence Erlbaum Associates.
13. **Combaluzier, S., Gouvernet, B., Menant, F. & Rezrazi, A.** (2018). Validation d'une version française de la forme brève de l'inventaire des troubles de la personnalité pour le DSM-5 (PID-5 BF) de Krueger. *L'encephale*, 44, 1, 9 – 13.

14. Cronbach, L., Meehl, P. (1955). Construct validity in Psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52 (4): 281 – 302.
15. De Caluwé, E., Decuyper, M. & De Clercq, B. (2013). The child behavior checklist dysregulation profile predicts adolescent DSM–5 pathological personality traits 4 years later. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 22, 7, 401 – 411.
16. De Clercq, B., De Fruyt, F., De Bolle, M., Van Hiel, A., Markon, K. E., Krueger, R. F. (2014). The Hierarchical Structure and Construct Validity of the PID–5 Trait Measure in Adolescence: DSM–5 Trait Structure in Adolescents. *Journal of Personality*, 82, 2, 158 – 169.
17. De Fruyt, F., De Clercq, B., De Bolle, M., Wille, B., Markon, K. E. & Krueger, R. F. (2013). General and maladaptive traits in a five-factor framework for DSM–5 in a university student sample. *Assessment*, 20, 295 – 307.
18. DeYoung, C. G. (2006). Higher-order factors of the Big Five in a multiinformant sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 1138 – 1151.
19. Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D.W., Oishi, S. & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicator Research*, 97, 143 – 156.
20. Digman, J. (1997). Higher order factors of the Big Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1246 – 1256.
21. Fossati, A., Somma, A., Borroni, S., Markon, K. E. & Krueger, R. F. (2017). The personality inventory for DSM–5 brief form: Evidence for reliability and construct validity in a sample of community dwelling Italian adolescents. *Assessment*, 24, 615 – 631.
22. Gomez, R., Watson, S. & Stavropoulos, V. (2020). Personality inventory for DSM–5, Brief Form: Factor structure, reliability, and coefficient of congruence. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 11, 1, 69 – 77.
23. Góngora, V. C. & Castro, S. A. (2017). Pathological Personality Traits (DSM–5), Risk Factors, and Mental Health. *Sage Open*, 7, 3.
24. Hart, C. Ritchie, T., Hepper, E. Gebauer, J. (2015). The Balanced Inventory of Desirable Responding Short Form (BIDR–16). *Sage Open*, 5, 4.
25. Kerber, A., Knaevelsrud, C., Schultze, M., Muller, S., Ruhling, R. M., Zimmermann, J., Wright, A. G. C., Spitzer, C., Krueger, R. F., Knaevelsrud, C., Zimmermann, J. (2020). Development of a Short and ICD–11 Compatible Measure for DSM–5 Maladaptive Personality Traits Using Ant Colony Optimization Algorithms. *Assessment*.
26. Kotov, R., Krueger, R. F. & Watson, D. (2018). A paradigm shift in psychiatric classification: the Hierarchical Taxonomy of Psychopathology (HiTOP). *World Psychiatry*, 17, 1, 24 – 25.
27. Krueger, R. F., Derringer, J., Markon, K. E., Watson, D. & Skodol, A. E. (2012). Initial construction of a maladaptive personality trait model and inventory for DSM–5. *Psychological Medicine*, 42, 9, 1879 – 90.
28. Krueger, R. F., Derringer, J., Markon, K. E., Watson D., Skodol, A. E. (2013). *The Personality Inventory for DSM–5 Brief Form (PID–5–BF)*. American Psychiatric Association.
29. Krueger, R. F. & Markon, K. E. (2014). The role of the DSM–5 personality trait model in moving toward a quantitative and empirically based approach to classifying personality and Psychopathology. *Annual Review of Clinical Psychology*, 10, 477 – 501.
30. Lugo, V., de, O. S. E. S., Hessel, C. R., Monteiro, R. T., Pasche, N. L., Pavan, G., Motta, L. S., ... Spanemberg, L. (2019). Evaluation of DSM–5 and ICD–11 personality traits using the Personality Inventory for DSM–5 (PID–5) in a Brazilian sample of psychiatric inpatients. *Personality and Mental Health*, 13, 1, 24 – 39.
31. Markon, K. E., Quilty, L. C., Bagby, R. M. & Krueger, R. F. (2013). The Development and Psychometric Properties of an Informant–Report Form of the Personality Inventory for DSM–5 (PID–5). *Assessment*, 20, 3, 370 – 383.
32. McCrae, R. R. & Costa, P. T. (2021). Understanding persons: From Stern’s personalistics to Five-Factor Theory. *Personality and Individual Differences*, 169.
33. Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 598 – 609.
34. Pires, R., Ferreira, A. S., Guedes, D., Gonçalves, B., Henriques-Calado, J., Pires, R., Gonçalves, B., Pires, R. (2018). A Study of the Psychometric qualities of the Portuguese version of the personality inventory for dsm–5 (pid–5): Full version, reduced form and brief form. *Revista Iberoamericana De Diagnostico Y Evaluacion Psicologica*, 2, 47, 197 – 212.
35. Porcerelli, J. H., Hopwood, C. J. & Jones, J. R. (2019). Convergent and Discriminant Validity of Personality Inventory for DSM–5 –BF in a Primary Care Sample. *Journal of Personality Disorders*, 33, 6, 846 – 856.

36. **Romero, E. & Alonso, C.** (2019). Maladaptive personality traits in adolescence: Behavioural, emotional and motivational correlates of the PID-5-BF scales. *Psicothema*, 31, 3, 263 – 270.
37. **Rosenberg, M.** (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
38. **Somma, A., Fossati, A., Terrinoni, A., Williams, R., Ardizzone, I., Fantini, F., ... Ferrara, M.** (2016). Reliability and clinical usefulness of the personality inventory for DSM-5 in clinically referred adolescents: A preliminary report in a sample of Italian inpatients. *Comprehensive Psychiatry*, 70, 141 – 151.
39. **Soto, C. J. & John, O. P.** (2016). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113, 1, 117 – 143.
40. **Soto, C. J., John, O. P.** (2017). Short and extra-short forms of the Big Five Inventory-2: The BFI-2-S and BFI-2-XS. *Journal of Research in Personality*, 68, 69 – 81.
41. **Steel, P., Schmidt, J. & Shultz, J.** (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 134, 138 – 161.
42. **Su, R., Tay, L., Diener, E.** (2014). The Development and Validation of the Comprehensive Inventory of Thriving (CIT) and the Brief Inventory of Thriving (BIT). *Applied Psychology Health and Well Being*, 6, 3, 251 – 279.
43. **Taylor, S. E., Lerner, J. S., Sherman, D. K., Sage, R. M. & McDowell, N. K.** (2003). Portrait of the self-enhancer: Well adjusted and well liked or maladjusted and friendless?. *Journal of Personality & Social Psychology*, 84, 1, 165 – 176.
44. **Watson, D., Stasik, S. M., Ro, E. & Clark, L. A.** (2013). Integrating Normal and Pathological Personality: Relating the DSM-5 Trait-Dimensional Model to General Traits of Personality. *Assessment*, 20, 3, 312 – 326.
45. **Widiger, T. A. & Costa, P. T.** (2012). Integrating Normal and Abnormal Personality Structure: The Five-Factor Model: Integrating Normal and Abnormal Personality Structure. *Journal of Personality*, 80, 6, 1471 – 1506.
46. **Zatti, C., Oliveira, S. E. S., Guimarães, L. S. P., Calegari, V. C., Benetti, S. P. C., Serralta, F. B. & Freitas, L. H. M.** (2020). Translation and cultural adaptation of the DSM-5 Personality Inventory – Brief Form (PID-5-BF). *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 42, 4, 291–301.

Krasen FERDINANDOV

Masters degree in clinical and counseling psychology, a school psychologist
Sofia High School of Mathematics "Paisiy Hilendarski"
BULGARIA, Sofia, Iskar Street 61

krasferdinandov@gmail.com